

СЕНТОМАШАНИН

Лист за просвету, привреду и остале народне потребе.

ИЗЛАЗИ СВАКЕ НЕДЕЉЕ.

на 1/4 годину . . . . . 6 Кр.
на 1/2 године . . . . . 3 »
на 3/4 године . . . . . 2 »
Поједини бројеви 10 пот.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

ЂОКА РАДУЛОВИЋ

Рукописи шаљу се на уредништво а новац за претплату а огласе на администрацију »Сентомашанина«
Неплаћена писма не примају се.
Огласи се рачунају по тарифи ако се више пута уврћује рачунају се јефтиније.

Самостална странка и наша автономија.

Наша јавност се бави питањем уређења наше автономije. Чим је укинута наша автаномija кр. отписом од 11. јула 1912. год. удружили су се странке: самостална, радикална, либерална и демократска, са задањом, да пораде слошки, да се санирају повреде нанесене нашој автономiji и у ту цел изабрат је један извршни одбор из удружених странака, који је одржао неколико седница и ништа није урадио у корист автономije. Узрок томе ће бити тај, што извршни одбор није имао тачно израђен програм, по коме би имао радити за успоставу автономije, јер да је тога било, имао би извршни одбор пуне руке посла, а знало би се, шта је у том питању урађено, а шта није. Но одмах у почетку ни међу самим странкама није владао потпун споразум. Српска самостална странка и радикална разишли су се а после избора за Хрватски Сабор разишле се ове две странке још већма, јер је радикална странка почела сумњичити самосталну странку и пребацити јој да је нередољубива, и порицала јој је неспособност за уређење автономije у оном правцу, који би одговарао потребама нашег народа. У последње време и српска слободоумна

странка, изгледа, придружује се радикалној. Истина, да ова странка нема ослонаца у народу, али »Браник« има своју читалачку публику, те може да упливише на јавно мњење. Но ми опет држимо, да је сумњичење српске самосталне странке неоправдано и покушаћемо то и доказати.

»Србобран« у 56. броју у своме чланку, између осталог пише ово:

Нашој странци у садашњој ситуацији мора бити далеко више до тога, да акција које се она лаћа ни у ком погледу не буде промашена, но што је могло бити прије« . . . »странка се не смије упуштати у акцију, прије но што има гаранције за испуњење оног за што ће се она у тој акцији залагати. Јер за оно, што она као своје предлоге ставља мора имати сигурну гаранцију да ће и извршити.«

Са овим се мора свако сложити. Није то ништа ново. И наши сабори, саборске већине нису се упуштали у законодавни рад, него су од угарске владе тражили гаранције, па кад је нису добили, онда се није приступило ни законодавном раду, што је са свим оправдано, јер смо видели, како смо прошли са манастирском уредбом, коју је донео наш сабор без претходне гаранције, да влада неће никакве октројке унети, него је једноставно донешена уредба, коју је угарска влада октроисала и тим постала врховна власт

манастирских добара, јер је од ње зависило да ли ће дражба под закуп бити одобрена!

Српска самостална странка неће тако да ради. Она хоће да добије гаранције, да ће оно што она хоће да уради онако добити одобрење како она жели, и да се ништа неће мењати. Без тога разуме се, да нема смисла ништа радити, јер се може дати прилика да још већи уплив у нашој автономiji добију непозвани фактори. С те дакле стране, сваки трезвен и искрен пријатељ наше автономije мора бити на страни српске самосталне странке, па зато држимо за неумесну ону хајку против самосталне странке, и јер смо уверења да ће баш самостална странка најпре и најбоље придонети да се у нашој автономiji успостави ред, и зато је треба на миру оставити и не сметати јој, нити је сумњичити пред народом. Не треба и у овом тешком народном питању да избију себичност и суета, већ то на страну, ако би могли једном постићи успеха, који се не постизава сумњичењем и галамом, већ истрајним и озбиљним радом, а таки рад видимо баш код самосталне странке, па и опет велимо, пустимо је на миру и помажимо је у њеном родољубивом раду.

J.

ПОДЛИСТАК.

КИНЕСКИ ЦАР.

(Оригинална прича из 1865. год.)

За време Бечког конгреса 1814-те године, једног јесењег дана око девет сати изјутра, шетао се руски цар Александер први, у обичном грађанском оделу, без икакве пратње, по Јосифовом тржишту у Бечу, и доспевши до Лобковицевог тржишта, примети једног руског поморског официра, на којим се видело да је страни, и да је баш онда с пута дошао.

Цар Александер приступи к њему и француски му рече: »Ако се не варам, господине, то ви као да нешто тражите?«

Млади официр му врло учтиво одговори: »Погодили сте, господине; ја тражим царски двор.«

»Тако дакле, двор тражите? А шта ћете тамо?«

»Баш сад сам приспео, и имам руском цару једну депешу да предам.«

Цар се насмеши и рече: »Бадава се трудите, јер у овом магновенију нећете цара у двору наћи.«

»То ми је жао, јербо једва чекам, да дат ми налог извршим, како би после моје пријатеље посетити могао.«

»Како то, тек што сте дошли у Беч, а већ имате и познанства?«

»То су моји стари пријатељи, с којима сам се у Одеси упознао, кад су пратили војводу Ришља, под којег заповедништвом сам ја служио.«

»Служител' већ давно код поморства?«

»Већ од младости сам на мору, а и отац ми је био поморски официр.«

»Како вам је име, ако вас смем питати?«

»Димитрије Васиљевић.«

»Само Васиљевић?«

»О не, к тому још и гроф.«

»Колко вам је година?«

»Двадесет и четири.«

»Нисте нигда били у Петрограду?«

»Нисам.«

»Ал цара Александра валда сте већ видели?«

»Још нисам био тако срећан. Ми поморски официри немамо такву срећу као редовна војска.«

»Ви као да нисте задовољни с вашом садашњом службом?«

»То баш неби могао рећи.«

»Или са вашим напредовањем?«

»Искрено да кажем, да мало брже пође, неби шкодило. Код нас још нико није од брзог напредовања несвестицу добио.«

Цар се насмеје, и затим рече: »Знател' шта, господине? Ја ћу вам дати прилику, да ваш посао одма свршите. Предајте мени депешу.«

»Вама, господине?«

»Да, мени, ја сам цар Александер.«

»Тек што Александер ове речи изусти, а Васиљевић се почне грохотом смејати. Доказивање, да је тај просто обучен грађанин великоможни цар Русије, чинило му се сасвим невероватно.

»Да красне шале!« њикне он; »дакле ви сте цар Александер?«

»Дакако, да сам ја руски цар.«

перје, длаке, вуна, гране, љуске, истуцане кости, измет, лишће, у зелено покошени коров и т. д. Ту гомилу треба барем двапут годишње преврнути, да оне разне ствари што пре иструхну. То сазревање компоста траје обично две године. Сем компоста добро је за ђубрење хмаља зрело говеђе ђубре.

Кад се тим ђубретом ђубри хмељ, онда се око свакога пања (чокота) ископа унасколо мали јарак (јендек), који треба да је од пања удаљен два педља. У тај јарак смести се ђубре, па се онда покрије земљом. На сваки пањ рачуна се отприлике 5 до 7 килограма сточног ђубрета, или 8 до 15 килограма компоста. Ако је хмељ имао да трпи оп мразева, леда, ветра или суше, добро га је онда залити разређеном сточном мокраћом. Н сваки се пањ рачуна 4 до 5 литара с водом помешане мокраће. Од вештачког ђубрета показало се, да је за хмељ најбоље и то на сваки чокот: 120 грама чилске салитре, 100 грама суперфосфата и 80 грама калијеве соли. Цмељ је оајгодније ђубрити у пролеће, и то за време резања. Чилску салитру добро је дати у више махова, и то две четвртине у априлу, једну четвртину почетком јуна, а једну четвртину половином јула месеца. Споменуте врсте ђубрета добивају се код Савеза Српских Земљорадничких Задруга у Загребу.

Здравље.

РОБЕРТ КОХ.

(Свршетак.)

Био је неколико месеци асистент у Хамбургу, затим је био лекар у једном заводу за душевно ограничење (идиоте) у Лангенхагену код Хановере, и практицирао је у околним селима две године. Примео се затим за лекара у једној малој паланци Нимег а, Бранденбургу, и ту био годину дана а оданде оде 1866. у Раквиц у провинцији Познањској. У Раквицу је био паланачки и сељачки лекар и за време француско-пруског рата био је у рату као млади добровољац. Вративши се из рата положи 1872. испит за окружног физикуса и добије место за физикуса у варошици Волстајну, близу места Раквица, где је био као општински лекар.

У томе месту имао је мало боље прихода и мало више времена на располагање, да се бави науком. Дотадања пракса у сиротном крају није му ни толико доносила, да је могао набављати најпотребније ствари за испитивање. Овде као физикус, толико заради, да је могао купити за себе микроскоп и остали потребан прибор за микроскопију.

Од своје собе за примање болесника, направио је своју малу лабораторију тако, да је на средини собе прикуцао завесу, те му је једна половина собе служила за преглед болесника, а друга половина за лабораторију.

И у тој малој лабораторији, тај млади окружни физикус и практични лекар је учинио проналаске у медицинској науци тако велике, да га је научни свет због његових радова одмах ставио у прве редове медицинске.

Главни његов рад у томе месту био је што је пронашао, врло духовито, узрок болести прострелу код говеда, која болест прелази и на људе, под именом црни пришт, или злић. Поред тога проналаска, он је као окружни лекар у томе малом месту створио нове основе науци о заразним клицама, (бактериологији) и његови списи разнели су му име на све стране света.

Својим радовима он је обратио пажњу чувеног ботаничара Фердинанда Кона, који га је наговорио, да дође за физикуса у Бреславу, да би с њиме могао заједно радити на истраживању заразних клица. Но у брзо се у Бреслави разочара, јер му је пракса ишла, рђаво и врати се опет у Волстајн.

Али се његов научаи глас ипак толико прочуо, да није могао остати обичан практичан лекар и физикус у унутрашњости.

У Берлину се тада оснује, царско здравствено веће и Кох буде наменован 1880. године за редовног члана тога већа.

У Берлину је продужио своје епохалне радове и радио је на дезинфекцији тако, да су његова упустава постала образац и за остале народе.

Бавио се нарочито испитивањем јектике, и хтео јој је пронаћи непосредни узрок. Ма да су и пре њега научници знали, да је јектика заразна болест, која се шири неким невидљивим глицима, ипак они нису били кадри то доказати, јер нису знали начина, да ту заразну клицу издвоје и разликују од осталих клица. Коху је пошло за руком, да у болесниковом испљувку пронађе праву кужну клицу, која проузрокује јектику — тако звани «бацил јектике». Тај његов начин истраживања је тако прост и лак, да данас сви практични лекари могу његовим методом пронаћи те кужне клице у болесном органу а нарочито у испљувку.

Овај свој проналазак објавио је Кох у Берлину 12. марта 1882. године.

У Берлину је Кох имао као професор на универзитету и свој завод за инфекциозне болести, и из тога завода излазили су људи, који су ту науку о бактеријама, даље развили и усавршили.

После епохалног проналаска бацила јектике, послат је био од стране

Немачке државе у Египта и Индију. И ту је после дуге студије нашао заразну клицу колере (1883. године).

Но Коху није било стало само до тога, да пронађе узрок појединим болестима. Он је увек мислио о томе, како би се човечанство сачувало од тих зараза. За то је одмах после проналаска јектичаве клице, радио годинама на томе, да нађе правога лека тој тешкој болести.

И после великог труда и великих напора, од неколико година, он је мислио, да је нашао правога лека јектици, и лекарима је уступио тај свој лек да на болесницима опробају.

То је био туберкулин. Када се сазнало за тај лек, 1890. године, одушевљењу није било краја. Лекари и болесници са свију крајева света, похитали су у Берлин; лекари да се тим леком упознају, а болесници, да се тим леком што пре користе. Кох је био обасипан највећим почастима, и сматран као највећи добротвор човечанства.

Али се то велико одушевљење убрзо изгубило. Тај лек могао је користити онима, који су имали почетну јектику, а многе тешке болеснике није био кадар излечити. И као што су пре одушељено поздрављали Коха, тако су га после многи огорчено нападали, што су се у своме очекивању разочарали.

Он је болно подносио све нападе, који су на њега упућени, уверен, да је хтео постићи најбоље, и да је хтео човечанству пружити лек, који би га ослободио страшне болести.

Но било је и трезвених научника, који се нису у почетку толико одушевљавали, али који су мудро и опрезно радили с тим леком и имали доста успеха. Последњих десетак година раде поново тим препаратом многи чувени лекари и задовољни су њиме, и многи данашњи чувени научници и специјалисте за грудне болести су опет велики поборници те методе лечења.

И после тих тренутних неуспеха, Кох није клонуо, но је целог свог живота неуморно радио на истраживању и сузбијању заразних болести.

Навести све његове радове, требало би књиге написати.

Оставио је и своју катедру на универзитету само да би се могао посветити студији заразних болести.

Свој пријатни живот у Берлину остављао је годинама, те је путовао по Азији и Африци у најзаразније крајеве, само да донесе што више користи болном човечанству. Његова јака германска снага издржала је све те напоре а он до смрти није малаксао. Када је већ осетио, да је на се навукао срчану махну, није ипак мировао, но је непрестано мислио, «како би за јектику своје старо оружје боље изоштрио и ново сковао», као што лепо

Прва српска радња готових мушких, женских, дечјих одела и мушких шешира

БРАТА РАДУЛОВИЋ

У СТ. БЕЧЕЈУ.

Част нам је известити п. грађанство из места и са стране, да нам је приспела сва пролетња и летња роба, особито препоручујемо велики избор одела за одрасле и децу за Врбицу и Ускрс.

за њега рече његов благодарни ученик и научни наследник професор Гафки. Идеја да ослободи човечанство од тако тешке болести јектике, лебдила му је још увек у последњим данима живота пред очима. Радио је за томе, или да нађе права лека болесницима, или да нађе бар начина како би све здраве од те заразе сачувао.

И у том раду снашла га је болест, која га је, доста стара и изнемогла, оборила толико, да је морао потражити одмора. Из Берлина се одвезе, мало опорављен, у купатило Баден-Баден, и ту умре после неколико дана бављена. Седмог маја 1910., седећи у вече у својој наслоначи, са које је кроз отворена врата на балкону последњи пут гледао природне лепоте бањске, тихо и мирно испустио је своју велику душу, која је тако много целом човечанству дала.

Његово тело спаљено је, по изричној жељи, а пепео му се чува у институту за испитивање заразних болести у Берлину, који је добио име: »Кохов институт«.

Слава великом имену његовом!

БРАЋА МИРОСАВЉЕВИЋ

ДАНИЛО БУГАРСКИ

СЕНТОМАШ.

Препоручујемо наше велико стовариште најновији мушки и женски штофова, свиле за костиме и блузе, зефира, платна, тепиха, завеса и све врсте најбољег памука уз врло сниске цене.

КУПУЈЕМО И ПРОДАЈЕМО ДУКАТЕ И СЕФЕРИНЕ.

Прва Сентомашка Штампарија

д. д. у Сентомашу.

Потребује једног шегрта и једну девојчицу, исти да су из боље куће, а стари од 13—15 године. Ступити могу одма.

БРЗА И ТАЧНА ПОСЛУГА.

НИГДЕ НЕ МОЖЕТЕ

ни боље, ни лепше, па ни јефтиније пазарити за пролетњу и летњу сезону

МОДЕРНИХ ШТОФОФА

за мушке и женске хаљине, свиле, делина, СВИЛЕНИ МАРАМА као и сву осталу сечену робу — него у признатој великој српској трговини

Драгољуба Стајића и другова

као »Задруга« команд. друштво са огр. одг.
У СЕНТОМАШУ.

СТРОГО УТВРЂЕНЕ ЦЕНЕ.

Најбољи квалитет и најбољу цену.

Најбоље прилагодљива и квалитетна роба може се добити.

КОД »ГАЈДАША.«

ПОМОДНА ТРГОВИНА АРКАДИЈЕ ПЕТРОВИЋА

У Сентомашу.

ВЕЛИКИ ИЗБОР:

Шешира за одрастле и децу.

Ципела свих могућих врсти.

Готова одела за децу и одрастле.

Накита за женска одела.

Рукавица, мидера, чарапа, и свих осталих галантеријски ствари у великом избору уз врло солидне цене.

Власник: Прва Сентомашка Штампарија Д. Д. у Сентомашу.